

Anmeldelser

Formålet med at bringe faglige anmeldelser i DOFT er først og fremmest at gøre det muligt for medlemmerne at følge med i, hvad der kommer af ornitologisk litteratur herhjemme såvel som i udlandet. Anmeldelser af udenlandske bøger søger mest at referere indholdet og kvaliteten generelt, medens væsentlige danske værker ofte vil få en mere faglig og dyberegående vurdering. Som det ses, er vi denne gang begyndt at rydde op i bunkerne, men på grund af bladets lange produktionstid, vil der altid gå nogen tid fra en udgivelse, til anmeldelsen kommer. De anmeldte bøger indgår normalt i foreningens bibliotek, og kan bruges der. Redaktionen forsøger at få alle væsentlige publikationer af dansk interesse med, men medlemmerne opfordres til selv at tage initiativ til anmeldelse af oversete eller lidet udbredte publikationer.

red.

GRØNLANDS FAUNA: FISK - FUGLE - PATTEDYR

Bent Muus, Finn Salomonsen (red.) og Christian Vibe. 464 sider, 9 fotografier, talrige kort, streg- og farveillustrationer, indb. Gyl-dendal, København 1981. Stort format. Pris kr. 590,-.

Et længe savnet værk er kommet. En samlet fremstilling af Grønlands fisk, fugle og pattedyr skrevet af tre veteraner. Finn Salomonsens og Christian Vibes mangeårige engagement i grønlandsforskningen turde være velkendte, og de tre zoologer har med dette værk skabt en storslået håndbog, som givet vil blive de fleste naturinteresserede grønlandsfareres standardværk. Bogen indledes med en glimrende indføring i den grønlandske natur; topografi, vegetation,

klimatiske forhold og havstrømme m.v., d.v.s. livsbetingelserne for de dyregrupper bogen behandler. Herefter følger de tre hovedafsnit med artsvis behandling af 112 fisk, 98 fugle og 34 pattedyrarter. Hver art behandles på 1-3 sider, mindst til fiskene og mest til pattedyrene. Omtalen indeholder et kort over artens verdensudbredelse, en tegnet farveillustration af arten, ofte med flere dragter eller detaljer vist, samt en tekstidel. For fuglene er denne opdelt i en beskrivelse inklusive yngledragt, vinterdragt og ungfugledragt, derefter totaludbredelse samt udbredelse og forekomst i Grønland, trækforhold, ankomst, ynglebiotop, redeanbringelse og æglægning, æg og rugning, dununger, afrejse, stemme, føde samt jagt- og fredningsforhold.

Det siger sig selv, at med et så omfattende emne-register behandlet på relativt begrænset plads, er teksten ikke særligt dybtgående, og har man i forvejen Salomonsens langt mere omfattende bøger fra 1950 og 1967, Grønlands Fugle og Fuglene på Grønland, giver denne ikke meget nyt, men en rimeligt nøje og up to date status. Som opslags- og oversigtsværk også for den mere almindeligt naturinteresserede er denne bog dog langt den mest tilgængelige; kort, koncise og systematisk opbygget, som den er.

Arthur Singers fugleillustrationer er noget af en skuffelse. De viser ganske vist udmærket fuglene nogenlunde som de ser ud, men nogen kunstnerisk berigelse er de ikke. Terry Riley's pattedyrtegninger er ikke bedre, medens Bente Olesen Nystrøms fiskeillustrationer er en nydelse.

Bogen kan varmt anbefales til alle, som er interesserede i Grønlands natur og dyreliv. En bedre og mere omfattende håndbog kommer næppe på markedet de første mange år, men billig er den ikke.

Mel

NATURFREDNING I DANMARK

Henrik Knuth-Winterfeldt. 80 sider med adskillige fotos og figurer, paperback. Danmarks Naturfredningsforenings Forlag, København 1981. Pris kr. 45,00.

Denne bog er ikke et kampskrift, men en sober og overskuelig gennemgang af naturfredningslovgivningen i Danmark. Bogen rummer en omtale af de love og myndigheder, der har betydning for naturfredningsarbejdet, og der gives en beskrivelse af, hvorledes en fredningssag gennemføres.

Forfatteren har mere end 10 års erfaring med naturfredningsarbejde, og flere steder i teksten, specielt i det sidste kapitel om naturbeskyttelsens fremtid, får han lejlighed til at supplere den saglige gennemgang med personlige synspunkter.

Det påpeges således, at der, selvom naturfredningsloven i det store og hele er tidssvarende og tilstrækkelig, stadig er områder, hvor sikringen endnu

ikke er god nok, f.eks. beskyttelse af småøer efter § 43, i relation til store anlægsprojekter, som f.eks. det fremskudte dige, og til den stigende forhugning af skovene.

Bogen kan anbefales som en værdifuld støtte for den, der på lokalt plan vil sætte sig ind i og søge at påvirke naturfredningsarbejdet.

Ole Have Jørgensen

DANSK ORNITHOLOGISK BIBLIOGRAFI

Anders Pape Møller. 190 sider, paperback. Dansk Ornithologisk Forening, København 1981. Pris kr. 118,00 hos DOF-Salg.

Kort efter DOF's 75 års jubilæum kom endelig den med forventning imødesete bibliografi over dansk ornitologi. Den er skrevet af vor største ekspert på området og blev oprindeligt udarbejdet som hovedopgave ved forfatterens afgangseksamen på bibliotekskolen i Ålborg i 1978.

Bogen er blevet et enestående kildeskript for alle, som søger oplysninger i vor ornitologiske litteratur, og den er faktisk uundværlig for enhver, som arbejder seriøst med danske fugle og ikke mindst dem, der påtænker at skrive herom. Materialet til bogen går kun til 1. januar 1971. P.g.a. den tekniske opbygning, hvor hver titel har fået et løbenummer, har det ikke været muligt at indarbejde senere tilkomne titler, men disse kan findes i de årlige bibliografier, der trykkes her i tidsskriftet. Det er naturligvis beklægt, at indholdet derved ikke er helt up-to-date, men man kan ikke bebrejde forfatteren, at han »nøjes med« at henvise til de sidste 10 års bibliografier i DOFT.

De nævnte løbenumre gør bogen meget let at bruge, og hele opbygningen er klart beskrevet i indledningen, som er en udmærket brugsanvisning. Hvad enten man søger en art, lokalitet eller en bestemt forfatter, finder man hurtigt frem til det ønskede. Dog synes jeg nok, at kapitlet »Udbredelse«, hvor man finder lokalitetsbeskrivelserne, er gjort unødvendigt detaljeret, og det er i virkeligheden sværere at bruge, end man kunne forvente.

Om bogen er komplet, er jeg ikke i stand til at afgøre, og det ville også være urimeligt at klandre forfatteren for en eller anden forglemmelse i et så omfattende materiale. Derimod er der et par inkonsekvenser, som kunne være undgået. M.h.t. forfattere med mellemnavn uden bindestreg har APM valgt generelt at opføre »forfattere med præposition . . . under præpositionen. Undtagelser er dog forfattere, for hvem præpositionen sædvanligvis ikke benyttes i daglig omtale«. Denne – noget subjektive – fremgangsmåde har bl.a. medført, at navne som Lehn Schiøler og Vedel Tåning er opført under henholdsvis Schiøler og Tåning, hvorimod undertegnede f.eks.

står under Pors Nielsen, selvom jeg alle andre steder bliver (korrekt) citeret under Nielsen. Det er svært at vide, hvad forfatteren mener med »daglig omtale«, og særlig svært vil det være for de yngre generationer og kommende brugere af bogen. Han burde i det mindste i forfatterregisteret have gjort plads til begge muligheder, således at f.eks. *Vedel* Tåning kunne henvises til Tåning; det ville højst have kostet en side ekstra.

Et andet kritikpunkt er udeladelsen af tidsskriftet *Ornis Scandinavica* fra basismaterialet. Ganske vist ville det i denne bog kun have drejet sig om tidsskriftets første årgang, men forfatteren har desværre fortsat denne praksis i de årlige bibliografier i DOFT, med den – formelt rigtige – begrundelse, at OS ikke blev trykt i Danmark. I de senere år er man imidlertid gået over til at fremstille OS i Danmark, så nu er forfatteren i den ejendommelige situation, at han er nødt til at medtage OS i disse år, men måske vil droppe det, hvis trykstedet igen skulle flyttes. Det er en skam, at han ikke har villet fravige formalia i dette helt specielle tilfælde, hvor et internordisk ornitologisk tidsskrift endelig blev en realitet i 1970. Ved ethvert andet tidsskrift, med en mere perifer tilknytning til dansk ornitologi, ville hans holdning have været naturlig.

Bortset fra disse forbehold kan jeg trygt anbefale bogen som et helt uundværligt hjælpemiddel for alle med interesse for dansk ornitologi. DOF-Salg har præsteret et meget fint arbejde, og jeg kan kun råde alle interesserede til at købe bogen, inden den bliver udsolgt.

BPN

FUGLE I VADEHAVET. VADEFUGLETÆLLINGER I VADEHAVET 1974-1978

Hans Meltofte, Vadefuglegruppen, Dansk Ornithologisk Forening. 50 sider, 9 kort, mange tabeller, enkelte stregvignetter, stort format, paperback. Udgivet af Miljøministeriet, Fredningsstyrelsen 1980. Pris kr. 22,00. Kan købes hos DOF-salg og boghandlere. Med engelsk resumé.

DANSKE RASTEPLADSER FOR VADEFUGLE. VADEFUGLETÆLLINGER I DANMARK 1974-1978.

Hans Meltofte, Vadefuglegruppen, Dansk Ornithologisk Forening. 194 sider, mange kort og tabeller, enkelte s/h fotos og stregvignetter, stort format, paperback. Udgivet af Miljøministeriet, Fredningsstyrelsen 1981. Pris kr. 85,00. Kan købes hos DOF-salg og boghandlere. Med engelsk resumé:

Den førstnævnte rapport omhandler vadefuglenes forekomst og højvandsrastepladser i Vadehavet, mens den anden behandler rastepladserne i det øvrige Danmark. Da opbygning og præsentation i de to rapporter er ens, vil de her blive anmeldt under eet.

Begge rapporter indledes med et forord af fredningsstyrelsens direktør, Viggo Nielsen, der klart understreger betydningen af de danske rastepladser for vadefugle. Op mod 10 millioner vadefugle passerer forår og efterår Danmark på deres træk mellem ynglepladserne i Nordeuropa, Nordsibirien, Grønland og Kanada, og vinterkvartererne i Vesteuropa og Afrika. På samme tidspunkt kan op mod trekvart million af disse fugle opholde sig her i landet. De danske områder indtager en nøgleposition i bevarelsen af disse fuglebestande, og derfor har vi et internationalt ansvar for at sikre dem. Viggo Nielsen udtrykker håbet om, at de to rapporter vil medvirke til at bevare de værdifulde, danske rastepladser.

Tilsammen giver de to rapporter det hidtil mest grundige billede af vadefuglenes rastepladser i Danmark. De bygger på op mod 10.000 tællinger af vadefugle på ca. 300 lokaliteter over hele landet. Tællingerne er foretaget gennem fem år af mere end 300 medlemmer af DOF. I 1978 blev landtællingerne i Vadehavet suppleret med tællinger fra fly.

Efter en kortfattet omtale af materiale, optællingsmetode og resultaternes pålidelighed præsenteres kort og tabeller, der viser det gennemsnitlige antal vadefugle, der er optalt måned for måned i årene 1974-1978.

Derefter følger en række sammenfattende kapitler. Af »Status over de danske vadefuglerastepladser« fremgår det, at vi blot har 16 rastepladser tilbage af ekstraordinær betydning for vadefugle, dvs. med regelmæssig forekomst af mere end 5000 vadefugle.

Et andet kapitel viser, at ikke mindre end 89 procent af de egentlige vadefuglerastepladser har været udsat for afvanding, inddigning, dræning eller andre vandregulerende indgreb. Kun 11 procent kan betegnes som helt eller næsten helt uberørte. Desuden er hver tredje lokalitet truet af yderligere indgreb. Blot 14 procent af lokaliteterne er naturfredede, 16 procent er delvis fredede, mens de resterende 70 procent ikke nyder nogen særlig naturfredningsmæssig beskyttelse.

I kapitlet om »Jagtfredninger« viser en tabel, at 81 procent af de egentlige rastepladser er uden beskyttelse mod jagt. 81 procent! Dertil kommer, at blot 4 procent er helt uden jagt. Intensiv jagt over hele området foregår på 31 procent af lokaliteterne.

I det efterfølgende kapitel »Jagtintensitet og jagtligle forstyrrelser« vises det, ved at sammenligne forårs- og efterårsforekomster, at vadefuglene om efteråret må flygte fra rastepladserne med intensiv jagt til områder med ringe eller intet jagttryk. Særlig udtalt er dette for de sky Storspover. Om foråret ses spoverne på marker og en mængde andre lokaliteter uden særlig beskyttelse. I jagtsæsonen er der kun to

lokaliteter udenfor Vadehavet, hvor Storspoverne forekommer regelmæssigt i større antal, nemlig det naturvidenskabelige reservat Tipperne og Saltholm i Øresund.

Det konkluderes, at de omfattende, jagtligle forstyrrelser sammen med et for stort jagttryk formentlig er en stærkt medvirkende årsag til det markant faldende antal rastende Storspover her i landet.

Hovedparten af begge rapporter består af en systematisk gennemgang af rastepladserne. For hver lokalitet gives en kort beskrivelse af områdets status, præsentation af optællingerne i tabelform, bemærkninger om natur- og jagtfredningsforhold, vandreguleringer og trusler samt et kort over lokaliteten med angivelse af optællingsområdet. Lokaliteterne behandles amtsvis.

I det konkluderende kapitel peges der klart på nødvendigheden af en naturfredningsmæssig beskyttelse af de danske rastepladser, hvis vi ønsker at medvirke til at sikre de truede vadefuglebestande. Dernæst påpeges, at næst efter ødelæggelsen af fersk- og strandenge er kystfuglejagten den mest akutte trussel mod de rastende vandfugle. Derfor foreslås det, at alle de vigtige rastepladser beskyttes mod jagt.

Man må håbe, at de to rapporter vil blive læst. Både i Miljøministeriet og i Landbrugsministeriet. Og derefter brugt til at sikre rimelige vilkår for de rastende vadefugle. Nu.

Kjeld Hansen

STATUS OVER DEN DANSKE PLANTE- OG DYREVERDEN

Hans Skotte Møller og Claus Helweg Ovesen (red). 456 sider, paperback. Indlæg fra symposiet »Status over den danske plante- og dyreverden« 18.-20. april 1980. Fredningsstyrelsen 1980. Pris kr. 45,-.

Første gang man søgte at gøre status over den danske dyreverden var i 1971. Der var dengang stor interesse for at gentage symposiet efter en periode, og anledningen var der i 1980, hvor Europarådet arrangerede en kampagne for bevarelse af vilde planter og dyr og deres levesteder. Denne gang udvidedes symposiet til at omfatte både dyr og planter.

Resultatet af det første statussymposium var ikke opmuntrende, og det andet symposium viser en fortsat udvikling i samme retning. Som Viggo Nielsen, direktør i Fredningsstyrelsen, skriver i forordet - »... den danske natur gennem de seneste år er blevet mere og mere forarmet« og »Den danske natur, hvor vi henter mangeartede oplevelser - livskvalitet - bliver mere monoton og kedelig«. Bent Muus sætter i indledningsforedraget svindet i naturressourcer i relation til vækst-samfundet, som æder den ene km²

natur efter den anden. De resterende naturområder er ofte ude af balance og må plejes for at blive bevaret.

Symposieberetningen rummer indlæg om mange emner. Alligevel er det kun brudstykker af den samlede viden om naturforholdene, som fremlægges. Symposiet blev struktureret således, at status for de enkelte biotop-grupper (skove, heder, agerland, ferske vådområder, salte vådområder) samt planter og dyr blev gennemgået ved hjælp af udvalgte emner. Indledningsvis blev registrerings- og analysemetoder gennemgået, og begrebet miljøovervågning, som selvfølgelig må være grundlaget for registreringsarbejdet, er trukket frem i højere grad end ved symposiet i 1971.

Dansk Ornitologisk Forenings småfuglegruppe demonstrerede *miljøovervågning ved punkttællinger af fugle*, som rummer indlysende fordele. Fuglene er forholdsvis lette at registrere, og det er muligt at mobilisere mange observatører til et projekt. Ved punkttællinger følges fuglearternes bestandsniveau fra år til år ved de samme punkter, og ændringer i bestandsniveauet kan relateres til ændringer i biotopen. Dette er eksemplificeret i populationsindekset for Gulpurv, Bomlærke, Sanglærke, Musvåge, Rørspurv og Vibe, som alle viser en tydelig nedgang i perioden 1976-79. De seks arter er knyttet til åbne græsmarker og fugtige enge, og deres tilbagegang sættes i relation til et fald i arealer med græs og en stigning i dræned arealer. Nu er den viste kurve for græsarealer ikke fra den samme periode som punkttællingerne, så det er alene »tendensen« i de forudgående år, der viser overensstemmelse med arternes populationsindeks. Ligeledes må det siges, at fire år er meget kort tid til at påvise bestandsændringer, som – hvis de er snævert korreleret med udviklingen i landbruget – må have vist samme tendens i flere årtier. Anden information taler dog for, at denne mangeårige negative udvikling er rigtig, og at den er så markant, at den kan påvises over få ynglesæsoner.

Status for *skovene* drejer sig især om »naturskov« og bevarelse af løvskov med gamle træer. Indlæggene påviser forringelse af de danske skoves naturmæssige kvalitet. Således er 28% af bøgeskoven forsvundet i løbet af 45 år. Skovene drives stadig mere rationelt, gamle træer bliver sjældne, og nåletræer i tætte monokulturer vinder frem. DOF's skovgruppe påviser nedgang for 12 af 27 skovfuglearter, 9 er gået frem, hvilket mest er mindre arter, og 6 viser ingen ændring (de almindelige småfugle er ikke medtaget).

Hedens tilbagegang er velkendt. Der gøres status for seks af de mest karakteristiske hedefugle. Af disse er Urfuglen nær udslettelse i Danmark, og nedgangen i de sidste 50 år har været nærmest lineær. Hjejlen og Tinksmiden viser samme udvikling, dog ikke med så katastrofalt facit – endnu. Hedehøgen er også gået drastisk tilbage siden 1930'erne, men viser nu en svag positiv udvikling.

Særlig bemærkelsesværdigt i afsnittet om *agerland* må en undersøgelse fra Roskilde Universitetscen-

ter af de små uopdyrkede områder siges at være. 70% af de små vandhuller i to undersøgelsesområder på Sjælland og Møn var forsvundet siden århundredskiftet. Af de resterende vandhuller havde landmændene planer om at fjerne halvdelen! Tilsvarende udviklingsmønster gælder for de øvrige småbiotoper. Konklusionen er bemærkelsesværdig: Det åbne land er forarmet i en grad, som de færreste gør sig klart, fordi man gradvist vænner sig til landskabets ændrede udseende. Hvis det ikke lykkes (for hvem?) at stoppe udviklingen, vil agerlandet i store dele af Dannevang fremtræde som udstrakte landbrugsørkner uden det rige dyreliv, som er muligt hvis der bevares en mosaik af udyrkede småbiotoper.

Ferske og salte vådområder er i den grad blevet reduceret i antal, areal og kvalitet, at det nu er rimeligt at konkludere, som Lorenz Ferdinand gør det i indlægget om de fuglerige vådområder: Der er nu saglig begrundelse for at argumentere imod enhver afvanding og opdyrkning i vådområder. Dette kan gøres fordi de tilbageværende naturområder er så indskrænkede og af landbrugsmæssig så marginal værdi, at det ikke længere er relevant for landbruget at ekspandere i de såkaldte vandlidende områder, og fordi vådområdernes status er forringet så meget, at en række tidligere almindelige arter nu er meget spredt udbredt eller direkte truet.

Tonen er stort set den samme i alle indlæggene – pessimisme. Og der er grund til denne pessimisme; indenfor de sidste par år er der blevet bygget et fremskudt dige i Vadehavet udfor Tøndermarsken, som betyder en yderligere forringelse af Danmarks vigtigste vådområde; og i det små tilføjes naturen det ene nålestik efter det andet i form af afvanding, opfyldninger og opløjninger af strandenge – tilsammen vel den alvorligste trussel fordi de enkelte tilfælde ikke påkalder sig den store opmærksomhed. Men det farligste er måske, at langt de fleste stiltiende accepterer den gradvise ændring af landskabet. Man opfatter efterhånden alle de udrettede vandløb, drænggrøfterne i strandengen, digerene, granplantningerne, etc., som naturlige elementer i landskabet, og kommer der en ny grøft eller et nyt dige, accepteres det alt for let.

Det sidste afsnit af statusrapporten omhandler naturforvaltning. Hvordan kan man gennem lovgivning og offentlig forvaltning sikre en bedre naturbeskyttelse? Statusrapporten analyserer situationen, og man må derefter se på, hvilke redskaber der er til rådighed for en aktiv naturforvaltning. Det forpligtende internationale samarbejde har f.eks. været ret effektivt når det gælder beskyttelse af udryddelses-truede arter. EF-direktivet om beskyttelse af vilde fugle er et eksempel på en meget bindende international aftale, som f.eks. vil medføre ændringer af den danske jagtlovgivning. Naturfredninger er et andet redskab, som *kan* være meget effektivt naturbevarende, men som oftest er et kompromis mellem hensynet til naturen og hensynet til økonomiske forhold og menneskets udfoldelser iøvrigt. Behovet for områ-

der alene reserveret for naturen selv blev diskuteret af Jan Dyck. Hans konklusion var, at vi bør udlægge sådanne områder som referenceområder, for at kunne iagttage hvilken udvikling der sker uden menneskelig indblanding.

Statusrapporten 1980 har fået en glædelig stor omtale, og som udgangspunkt for debat om naturbevarelse er den meget anbefalelsesværdig. Glem den derfor ikke, men bliv ved med at tage den frem når lejligheden er der. Behovet for en indsats for naturbevarelse i Danmark bliver absolut ikke mindre i fremtiden.

Leif G. Larsen

NATUREN OG OS. NATURFREDNING I DANMARK OG EUROPA

Knud Th. Holst. 47 sider, talrige s/h og farvefotografier samt stregillustrationer, paperback. Gyldendal, 1980. Pris kr. 54,-.

Som det fremgår af forordet, er »Naturen og os« en studiebog i Gyldendals serie »Biostudier«. Den er udarbejdet med henblik på biologiundervisningen på 6. og 7. klassetrin, men anbefales også til 8.-10. klassetrin.

Bogen er udstyret med mange illustrationer, og emnerne behandles i meget korte tekstafsnit. De første 8 sider giver en historisk oversigt over landskabernes udvikling i Danmark, dernæst omtales frednings- og planlægningslovgivning på 10 sider, 6 sider om planlægning, 8 sider om naturparker og reservater, 8 sider om udvalgte naturtyper i Europa, og til sidst 4 sider med litteraturliste, register og fortegnelse over nogle af de grønne foreninger.

Studiebogen »Naturen og os« skal ifølge forordet tjene som udgangspunkt for elevernes videre arbejde med stoffet. Det er derfor forståeligt, at bogens emne behandles meget kort og summarisk. Men stoffet er ikke alene kort behandlet, det er også meget overfladisk og ukritisk behandlet.

Den indledende oversigt over landskabernes udvikling er udmærket, blot kunne dette emne have været behandlet på 2 sider, såfremt der skulle være balance i dispositionen – særligt i forhold til det egentlige naturfredning.

Gennemgangen af lovgrundlaget og af arbejdsgangen i en fredningssag er god. Danmarks Naturfredningsforening er med rette fremhævet som den instans, der har størst betydning for rejsning af fredningssager. Men det hele fremstilles meget ukompliceret, og de talrige problemer berøres stort set ikke. Det samme gælder den væsentlige rolle, som andre naturorganisationer har i fredningssager. Det antydes svagt, at politik har betydning for fredningsarbejdet, men denne antydning vil formentlig gå hen over hovedet på eleverne. Hvem betaler fredningserstatninger? Hvilken betydning har landbrugsinteresser

på naturfredning? Disse og lignende spørgsmål hverken stilles eller diskuteres.

Beskyttelseszoner og byggelinier er oversigtligt behandlet. Bogen er udgivet i 1980, men de meget vigtige bestemmelser om beskyttelse af vådområder, der kom ind i naturfredningsloven i 1978 (§ 43), er ikke nævnt. Samtidig fremstilles strandbeskyttelseslinien som om den effektivt beskytter vore kystlandskaber, hvilket den ikke gør, da det f.eks. er tilladt at afvande og opdyrke strandenge.

Omtalen af fredning af planter og dyr giver en del gode oplysninger, men igen er omtalen af det problematiske ganske ukritisk. Det gælder jagten: under overskriften »Er jagt nødvendig« fremgår det, at det er jagt (nødvendig) – med henvisning til rådyr, som er aldeles utypiske for de fleste jagtbare dyrearter.

Blandt udvalgte naturtyper omtales meget naturligt Vadehavet. Beskrivelsen af vadens dyreliv er klar og god, men skønt et afsnit har overskriften »Trusler«, nævnes ikke med et ord det fremskudte dige ved Tøndermarsken.

Biologiundervisningen i folkeskolen er blevet reduceret til et minimum – denne bog vil ikke være med til at bedre situationen ved at udvikle børnenes kritiske sans i biologisk retning.

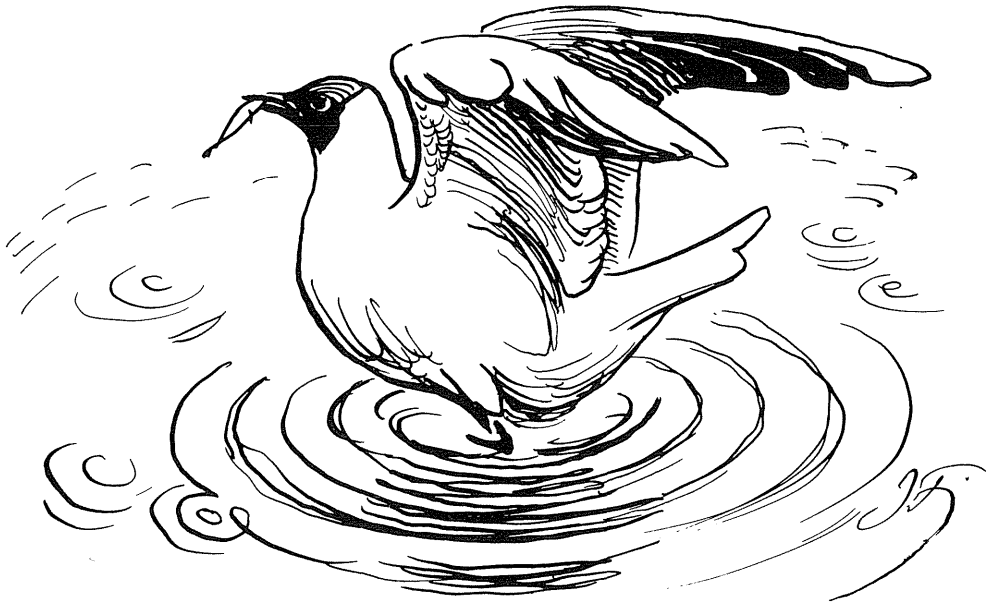
Til slut: Dansk Ornitologisk Forening er omtalt sammen med andre foreninger til sidst. Godt – men foreningen er flyttet fra Fælledvej i 1978 og har ingen ungdomsafdeling med eget medlemsblad.

Leif G. Larsen

ESTUARY BIRDS OF BRITAIN AND IRELAND

A. J. Prater. 440 sider, 27 s/h fotografier, talrige kort, tabeller og diagrammer, mange vignetter, indb. T & A D Poyser, Calton, England, 1981. Pris £ 14,00.

De tiltagende afvandinger og andre ødelæggelser af levestederne for gæs, ænder og vadefugle, som er foregået i det meste af Europa og gennem dette århundrede, har efterhånden ført til organiserede modforholdsregler fra biologer og naturbeskyttelsesfolk i de fleste lande. Fundamentet for sådanne aktioner måtte være en langt bedre indsigt i vandfuglenes forekomst og udnyttelse af de enkelte lokaliteter end man havde tidligere. Store optællingsprojekter organiseredes gennem International Waterfowl Research Bureau i løbet af 1960'erne og en lang række nationale rapporter er fremkommet i løbet af de sidste 5-10 år. Med »Tony« Praters bog foreligger nu resultaterne af et af de største og vigtigste af disse nationale projekter: »Birds of Estuaries Enquiry«, som var et samarbejdsprojekt mellem den engelske ornitologiske forening (BTO), den engelske fuglebeskyttelsesorganisation (RSPB), det engelske naturfredningsråd (NNC) og Wildfowl Trust i Slimbridge.

Med alene to millioner overvintrende vadefugle er de britiske flodmundinger (estuarier) blandt de vigtigste raste-, fædnings- og overvintringsområder for vandfugle i Vesteuropa og Afrika. Naturforholdene her minder meget om Vadehavet med stærkt tidevand, store vadeflader, muslingebanker og tilstødende strandengsområder. Men uheldigvis for vandfuglene er disse flodmundinger oftest beliggende tæt op ad store havne- og industribyer, og de engelske estuarier er truet i langt højere grad end f.eks. Vadehavet! Men netop denne placering op ad store befolkningskoncentrationer og truslerne mod dem, førte også til en tidligere interesse for deres udforskning og beskyttelse end f. eks. for det danske vadehav.

Praters bog samler resultaterne fra de fem års månedlige tællinger udført af ca. 1000 ornitologer i 167 britiske og irske flodmundinger sammen med den nyeste viden om trækforhold og fødeøkologi, til en fortrinlig oversigt over alle kystfuglearternes forekomst og afhængighed af disse områder. Bogens generelle afsnit behandler flodmundingernes naturforhold og økologi samt vadefuglenes fødesøgning (som er skrevet af R. J. O'Connor og er den bedste oversigt over fladvandsområdernes økologi jeg har set), vandfuglenes træk og fordeling i Vesteuropa, trusler i form af landvinding, dæmninger, ferskvandsreservoirer, tidevandskraftværker, forurening, rekreative aktiviteter og fiskeri, samt metodik, organisation m.v. ved projektet. Herefter behandles hvert område

og til sidst i bogens største afsnit, hver arts forekomst i de britiske og irske estuarier.

For hver vandfugleart fra lommer over gæs og ænder til vade- og mågefugle behandles geografisk fordeling og fænologi, involverede bestande og deres træk, samt eventuelle bestandsændringer i undersøgelsesperioden.

Bogen sætter sig efter min opfattelse i nogen grad mellem to stole, idet både lokalitets- og artsafsnittene er noget summariske. Især savner jeg kort over hvert område med vadefladernes udstrækning og fuglenes fordeling, ligesom der både i lokalitetsafsnittene og i artsafsnittene kun opereres med højeste gennemsnitsforekomster, og altså hverken med registrerede maksima eller månedsmidler for hvert område. Herved bliver anvendeligheden stærkt begrænset for andre, som kunne ønske at arbejde videre med et enkelt område eller med en bestemt art. Problemet har vel både været tid og plads, inklusive at bogen skulle kunne udgives og sælges af et kommercielt forlag. Det er forståelige problemer, og skal på ingen måde fratage den pladsen som en af de smukkeste præsentationer af resultaterne fra et af Europas største optællingsprojekter. Den vil givet bidrage til større forståelse og dermed beskyttelsen af nogle af Europas vigtigste og fineste vådområder. Bogen er smukt illustreret af John Busby.

Mel

DIE BEKASSINE CAPELLA GALLINAGO
Eberhard Reddig. 135 sider, talrige fotografier, figurer og tabeller, paperback. Die Neue Brehm-Bücherei 533, A. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt, 1981. Pris M 13,10.

Med denne bog har Ziemsen Verlag i DDR igen udgivet en meget værdifuld fuglemonografi. Bogen behandler først og fremmest den europæiske underart af Dobbeltbekkasinen *Capella gallinago gallinago*. Med tysk grundighed beskrives alle aspekter af dens levevis, idet der dog lægges særlig vægt på yngleforhold og stemmeytringer. Forfatteren har i en årrække studeret disse forhold og gennemgår derfor særlig grundigt en række af sine undersøgelser over territoriedannelse, pardannelse mv. Hans beskrivelse af bekkasinens lyde med spektrogrammer er meget værdifulde, da det er en af de grundigste undersøgelser af nogen vadefugls stemmerepertoire der er lavet. Særlig grundigt bliver fuglenes »brægen« beskrevet. I mere end hundrede år har ornitologer diskuteret, hvorledes denne lyd frembringes: Om den kommer fra lydorganerne i luftvejene, frembringes af vingerens sitren eller ved svingninger i de yderste halefjer. Selv om der for adskillige år siden er sket en afklaring af dette spørgsmål, og alle nok ved at lyden frembringes af halefjerene, så har Reddig foretaget dyberegående analyser af dette forhold. Ved hjælp af lyd- og fotooptagelser samt eksperimentelle undersøgelser kan det fastslås, at lyden fremkommer ved svingninger i de to yderste halefjer, når fuglen flyver over en bestemt hastighed. Monografien giver en meget grundig gennemgang af litteraturen i alle sprogområder, og er sammen med Leslie M. Tucks bog »The Snipes« fra 1972 en fremragende introduktion for de forskere, der vil arbejde videre med bekkasinernes spændende biologi, og desuden inspirerende læsning for de læsere, der vil »grave dybere« end de store håndbøger giver mulighed for.

Lorenz Ferdinand

WELT DER STÖRCH

M. Philip Kahl. 96 sider, 70 s/h fotos, indb. Verlag Paul Parey, Hamborg og Berlin. Pris DM 38,00.

En lille, smuk bog, der giver en udmærket oversigt over verdens 17 storkearter. Det er en oversættelse af den engelske *Wonders of Storks*, som udkom i 1978. Men i den tyske udgave findes desuden et kapitel om den Hvide Storks biologi og forhold til mennesket, skrevet af den tyske storkeekspert Ernst Schüz.

De fleste af storkefamiliens 17 medlemmer er udbredt i de tropiske og subtropiske dele af Afrika og Asien. Tre arter forekommer i Amerika, en enkelt i Australien, mens to – Hvid og Sort Stork – yngler i den tempererede zone af Europa og Asien. Kun tre af arterne er egentlige trækfugle.

Forfatteren har i en lang årrække studeret storke forskellige steder i verden og har i særlig grad interesseret sig for fuglenes adfærd. Bogen, der indeholder et væld af fremragende fotos, omfatter dels en gennemgang af de enkelte arter og deres tilpasninger, og dels en sammenlignende beskrivelse bla. af storkenes føde og fødesøgning samt deres ynglebiologi. Sidst i bogen findes en oversigt over storkefamiliens systematik. Det fremgår heraf, at der blandt forskerne er en del uenighed om arts- og raceforholdene inden for denne interessante fuglefamilie.

Tommy Dybbro

FOOL HEN. THE SPRUCE GROUSE ON THE YELLOW DOG PLAINS

Eilliam L. Robinson. xvii + 221 sider, 15 figurer, 5 farve- og 9 s/h fotografier, 25 tabeller samt talrige vignetter. The University of Wisconsin Press, Madison, 1980.

En interessant bog om en af Nordamerikas mindst kendte tetraonider, Granhjerpen, vidt udbredt i borealskovområdet fra Labrador til Alaska. Arten er en mini-udgave af Urfuglen, hanen spraglet som en halv voksen urkok (uden lyrehale). Enhver nordamerikansk skovmand og jæger kender denne tavse nåleskovenes fugl, og det er vel – paradoksalt nok – netop fuglens tamhed, der har gjort, at den er så lidt studeret: den er ikke en populær jagt fugl.

Det er en pæn og letlæst bog med et par iøjnefaldende skønhedsfejl: flere af bogens fotografier er simpelthen uskarpe, og teksten er her og der for snaksom.

I bogens 15 kapitler beskrives artens udseende, udbredelse, taksonomi, studieområdet og studiemetoder, habitat, adfærd, forplantning, vækst og fjerdragter, fysiologi, sygdomme, predatorer, populationsøkologi og jagt. Bogen slutter med en 15-sider litteraturliste, der fyldestgørende dækker den sparsomme, næsten udelukkende amerikansk-canadiske granhjerpe-litteratur.

Forfatteren studerede sammen med en gruppe studenter Granhjerpen intensivt over en 5-årig periode, 1965-69, i de udstrakte skove af banksfyr i Michigans Upper Peninsula; ialt fangedes og ringmærkedes i spejlnet og med ketsjer 345 fugle, og 29 forsynedes med små (25g) radiosendere. Studierne viste, at hannerne opretholdt og forsvarede territorier, der i skovkantområder målte godt 1 ha, i skovområder 7-8 ha. Granhjerpen hører til solospillerne (de øvrige tetraonider har fællesspil), og spillet ligner meget de øvrige arters: løftet og udbredt hale, sænkede vinger, vingetrommen. Hønen tiltrækkes af hanens spil og ruger og passer alene kyllingerne.

Artens amerikanske navn er Spruce Grouse men er lokalt kendt som Fool Hen (Tossehønen). Fuglen

bliver oftest siddende og kigger på jagttageren, og man kunne have ønsket mere oplysning om denne udprægede tamhed. Forfatteren målte kropstemperaturer, åndedræt og hjerteslag og konkluderede, at Granhjerpens rolige adfærd måske er resultatet af dens beherskede fysiologiske konstitution.

Ernæringen er næsten udelukkende banksfyrre-nåle, en lav-kaloriediæt med kun 8-9% protein; den daglige fødeoptagelse er 40g tørvægt, svarende til 105 cc friske nåle. Kønsforholdstallet ligger nær 50:50; arten er polygam, hønerne parres med en hane uden egentligt parbånd er knyttet. Kuldet er på 5-6 æg, antal kyllinger pr. høne er 3-5, og 67-88% af hønerne havde kyllinger. Den årlige dødelighed af Granhjerper var ca. 50%; som hos andre tetraonider svinger bestandene af denne art også betydeligt fra år til år. Den må jages i det meste af Canada og i flere af de nordlige stater i USA, og den årlige af-skydning ligger mellem 340.000 og 450.000 fugle.

Bogen sammenfatter hovedresultaterne af de forholdsvis få arbejder om Granhjerpen; sammenstillet med forfatterens egne jagtagelser og ideer præsenterer den et levende billede af Tossehønen i nordlandets stille nåleskove.

Kaj Westerskov

FORM AND FUNCTION IN BIRDS

A. S. King and J. McLelland. To bind, 459 + 496 sider, talrige fotografier og tegninger, enkelte tabeller, indb. Academic Press, London, 1979 og 1981. Pris bd. 1: £ 30,80, bd. 2: £ 42,00.

Forlaget, der udsender dette trebindsværk (bind 3 er endnu ikke udkommet), har allerede indenfor de sidste 10-15 år udsendt to store værker om samme emne (standardværket »Avian Biology« og et trebindsværk om tamhønen). Sammenligner man listerne over citerede arbejder efter kapitlerne i disse to med dem i det foreliggende værk, konstaterer man en meget betydelig grad af overlapning, nemlig arbejderne fra før ca. 1970, og man spørger sig selv, om det virkelig er nødvendigt at skrive disse oversigts-værker med kun ca. 10 års mellemrum? Kunne man ikke nøjes med bøger, der resumerede det nye, der er kommet til siden sidste værk? Men når denne kritik er afleveret, må det retfærdigvis også siges, at kapitlerne virkelig er præget af kvalitet. Især vil jeg fremhæve indledningskapitlet om de generelle principper for fuglenes bygning og kapitlerne om kropshulen og det hanelige parringsorgan. Sidstnævnte fordi en oversigt over emnet har været savnet og fordi forfatteren, til trods for at han er englænder, grundigt har refereret den klassiske litteratur, skrevet på tysk og fransk så tidligt som i begyndelsen af forrige århundrede.

Mange emner er ikke behandlet i de to udkomne bind, og selvom der endnu mangler eet, er det givet at det færdige værk kommer til at være ufuldstændigt.

Men ses der bort fra dette forhold, kan værket bestemt anbefales. Det er af meget høj standard.

Jan Dyc

PROCEEDINGS OF THE FIRST TECHNICAL

MEETING ON WESTERN PALEARCTIC MIGRATORY BIRD MANAGEMENT. BRANTA BERNICLA BERNICLA. PARIS 12.-13. DECEMBER 1977.

M. Smart (red.). 228 sider, paperback. International Waterfowl Research Bureau, Slimbridge (Glos.), England, 1979. Pris £ 8,-.

I 1977 afholdt International Waterfowl Research Bureau (IWRB) i samarbejde med International Foundation for the Conservation of Game (IGF) det første tekniske vandfuglemøde i Paris. Hovedemnet var en statusopgørelse for Mørkbuget Knortegås og drøftelse af den fremtidige forvaltning af bestanden. Der var deltagelse fra en række europæiske lande, inklusive Danmark, som ligger langs bestandens trækruter, samt en række internationale organisationer.

Baggrunden for en så storstilet international behandling af en enkelt bestand var erkendelsen af, at bestanden af Mørkbuget Knortegås kommer i berøring med adskillige lande og derfor er at betragte som en international ressource, lige som dens forvaltning må være et internationalt anliggende. Den aktuelle baggrund var bestandens fremgang efter et kvart århundredes fredning (i Danmark dog først fra 1972), hvor bestanden havde udviklet sig fra 16.000 individer til over 100.000 (senere undersøgelser har vist, at den danske jagtfredning var udslagsgivende for den store bestandsfremgang). I takt hermed samt fortsatte ødelæggelser af fuglenes naturlige tilholdssteder (senest Højer/Rodenäs forland) havde gæsene tilsyneladende spidsbelastet deres traditionelle overvintringsområder i Sydengland, Holland og Vesttyskland og var i stigende grad begyndt at søge føde på tilgrænsende landbrugsarealer. Dette gav anledning til en del konflikter – og gør stadig – mellem landbrug og gæs, og myndighederne har i en række tilfælde måtte udbetale erstatning til skadeslidte landmænd. Som følge af bestandsudviklingen og medfølgende skadesproblematik rejste flere jagtorganisationer krav om genindførsel af jagttid på bestanden.

Forhandlingsprotokollen fra Parismødet, som nu foreligger i bogform, rummer en lang række fortrinlige artikler, som samlet giver en god oversigt over problematikken omkring Knortegæssene. Artiklerne er samlet under to afsnit: I. Statusrapporter (bestandsoversigt, status for de enkelte lande, træk og fødeøkologi) og II. Den menneskelige indflydelse på bestanden (betydningen af opdyrkning af de oprindelige biotoper, landbrugskonflikter, jagt og forslag til fremtidig forvaltning).

Det vigtigste resultat fra mødet var enigheden om fortsat at frede bestanden og nøje følge dens videre udvikling for derefter at genoptage drøftelserne (gjort i 1979 på det andet tekniske møde). I mødets resolutioner blev endvidere nødvendigheden af bevarelsen af bestandens naturlige tilholdssteder på vadderne og strandengene fastslået. Resolutionerne er dog kun rådgivende for de enkelte nationer, men indtil videre er bestanden stort set fredet over hele dens udbredelsesområde.

Desværre savnes en fornyelse af status for Lysbuget Knortegås i forhandlingsrapporten, især i lyset af, at en eventuel genindførelse af jagt på den mørkbugede bestand muligvis vil kunne få betydning for denne lille bestands opretholdelse.

Generelt udmærker rapporten sig ved et højt og sagligt debatniveau, og æren for mødets gennemførelse og resultater må først og fremmest tilfalde IWRB.

Jesper Madsen

BIRD MIGRATION IN AFRICA. MOVEMENTS BETWEEN SIX CONTINENTS

Kai Curry-Lindahl. To bind, 487 + 275 sider, 32 s/h fotografier, 255 udbredelseskort og figurer, indb. Academic Press, 1981. Pris bd. 1: £ 41,40, bd. 2: £ 20,60 (henholdsvis kr. 1005,- og 525,75 i Universitetsbogladsen).

Et meget nyttigt og oplysende værk, der kan betragtes som efterfølgende for R. E. Moreaus »Palaeartic-African Bird Migration Systems« fra 1972.

I Bind 1 behandles på ca. 200 sider de europæiske og asiatiske trækfugle, der overvintrer i Afrika. For næsten alle arter er der kort, der viser yngleområde og vinterkvarter, evt. også trækruterne til og fra Afrika. Derefter følger nogle korte afsnit om amerikanske vintergæster/strejfer set i Afrika, samt havfugle af ikke-eurasiske oprindelse. Til slut et afsnit på over 100 sider om afrikanske trækfugle, der bevæger sig rundt indenfor Afrika, eller mellem Madagaskar og Afrika.

Bind 2 starter med en gennemgang af de biotoper som trækgæsterne overvintrer i. Der er et kapitel om, hvordan mange bestande tilsyneladende har to eller flere vinterkvarterer indenfor Afrika. Kærsanger og Nattergal f.eks. tilbringer således den første del af efteråret – indtil sidst i november – i Ethiopien. Derfra går trækket så videre til f.eks. Zambia, Zimbabwe og Mosambique. Dette store træk ytrer sig bl.a. ved massefangster ved Ngulia Lodge i Tsavo West i det østlige Kenya. Hvert år i nov.-jan. ringmærkes her op mod 10.000 småfugle, flest Tornsangere, Kærsanger, Nattergal og Flodsanger. Fuglene tiltrækkes af lyset fra lodgen – især på månelyse nætter og i regn/tåge. I andre kapitler skildres vintergæsternes økologi og adfærd – herunder samspillet mellem vintergæster og lokale fugle og firben. Curry-

Lindahl mener ikke, at de eurasiske vintergæster er så talrige, at de har indflydelse på de lokale arters habitatvalg og talrighed. Der er ingen konkurrence bortset fra lejlighedsvis, lokale tilfælde med fødemangel. Curry-Lindahl nævner her Landsvalen som et eks. på en vintergæst, der måske i perioder med dårligt vejr kan have en negativ/begrænsende indflydelse på de lokale svale-arter. Jeg er ikke ganske enig med Curry-Lindahl. I visse områder/habitater er mængden af overvintrende gæster så stor, at det må have en effekt på de lokale arter. Det er næppe tilfældigt, at der er så få og fåtallige lokale vadefugle – bortset fra viber. De overvintrende vadere fylder kolossalt op ved kysterne og søerne. Mængden af Løvsangere er også lokalt så stor, at den synes at have indflydelse på de lokale sangeres/fluesnapperes antal og habitatvalg. Meget af denne indflydelse er ikke direkte, men forskelligheder udviklet i tidens løb.

Jørgen Rabøl

THE PEREGRINE FALCON IN GREENLAND. OBSERVING AN ENDANGERED SPECIES

James T. Harris. 255 sider, 38 s/h fotos, 1 Grønlandskort. University of Missouri Press, Columbia & London 1979. Pris kr. 236,-.

Under ledelse af professor W. G. Mattox har amerikanske ornitologer siden 1972 gennemført indgående studier af Vandrefalken i et område omkring Søndre Strømfjord i Vestgrønland. En af deltagerne i de to første års undersøgelser beskriver i bogen sine indtryk fra disse ture, fremført i en noget besynderlig mellemtung mellem fag- og skønlitteratur.

Som undertitlen antyder, er bogens røde tråd observationer af en truet art. Forfatterens deltagelse i falkeundersøgelserne har primært bestået af redeobservationer: 6 uger i 1972 og 1½ uge i 1973. Det videnskabelige udbytte af observationerne er tidligere publiceret i en 28 siders artikel i Meddelelser om Grønland Bd. 205, nr. 3, 1975, så man undrer sig over, at forf. har ment at to felt sæsoner i Grønland gav stof nok til en 255 siders bog. Der er da også en del fyld, som mest består af fortællinger om mødet med turdeltagere, landskab, vejr, flora og fauna samt selve ekspeditionens forløb.

Forf. betjener sig det ene øjeblik af direkte tale, for i det næste, dvælende at beskrive detaljer i lyriske vendinger. Det mest positive ved sådanne skønlitterære indslag er, at der udtrykkes en ægte bekymring for, og kærlighed til, naturen i almindelighed og falkene i særdeleshed. Ellers virker passagerne kun som afbrydelser i læsningen om fuglene.

Som baggrund for undersøgelserne i Grønland beskrives Vandrefalkens tilbagegang – specielt i Nordamerika – og her skriver Harris faglitteratur, med hvad dertil hører af omfattende litteraturhenvisning-

ger. Bogens absolut bedste afsnit er en gennemgang af miljøgiftenes effekter på rovfugle, hvor man får et udmærket sammendrag af emnets talrige og uoverskuelige specialartikler. Nogle få skemaer, eller måske grafiske afbildninger, ville dog have hjulpet for døjselsen at de mange data, der fremlægges. Omtalen af udbredelse, racer o. a. fortjener ligeledes støtte af nogle kort. Eneste illustrationer er nogle små sort/hvid-fotos, der på det matte papir kommer dårligt til deres ret.

De faglige oplysninger findes ret spredt, men et 3 siders indeks søger at gøre bogen lettere tilgængelig. Mest information om undersøgelsernes resultater gives kort i slutkapitlet, hvor man kan glæde sig over, at de grønlandske falke synes at producere mange unger, selvom miljøgiftanalyser af to æg fra 1972 viste et DDE-indhold, der er højere end hvad der i f.eks. Alaska har forårsaget stærk nedgang i vandre-falkebestanden.

En omtale af problemerne med de amerikanske og kanadiske avlsforsøg, og håb for resultaterne med udsætning af opdrættede falke, afrunder bogen.

Bogen er et prisværdigt forsøg på at fortælle om videnskabelige undersøgelser for et bredere publikum. Forfatterens besynderlige måde at bygge teksten op på, gør imidlertid bogen så speciel, at den sikkert kun vil være af interesse for en begrænset læserkreds.

Ny paperback udgave udsendt i 1981. Pris \$ 8,95.

Knud Falk

FLIGHT IDENTIFICATION OF EUROPEAN RAPTORS

R. F. Porter, I. Willis, S. Christensen & B. P. Nielsen. Tredie udgave, 180 sider plus 96 sort-hvide fotografiske tavler, indb. T. & A. D. Poyser, Carlton, 1981. Pris £ 9,60.

Første-udgaven af denne bog udkom i 1974 og blev dengang anmeldt af Niels Hesselbjerg Christensen (Dansk orn. Foren. Tidsskr. 69, p 78). Siden er der udgivet en revideret anden-udgave og nu en stærkt revideret tredie udgave.

Det som først springer i øjnene, når man åbner bogen, er det langt bedre og smukkere tryk af tegningerne. De fremstår med langt flere nuancer og detaljer end tidligere. Der er tilføjet flere nye tegninger af f. eks. lyse Musvåger, Steppørn i 2. efterårsdragt og ansigtstegning af *Falco peregrinus calidus*, hvis ungfugl let kan forveksles med andre store falke. Mange af de gamle tegninger er korrigeret og enkelte er tegnet helt om. Eksempler på det sidste er Slangørne fra oversiden, Høgeørns ungfugle fra undersiden, mange af vågerne og alle Steppørne. Det er tydeligt at netop våger og Steppørn har haft forfatterens interesse siden forrige udgave.

Teksten er tilsvarende revideret og udvidet, og sat med mindre typer for at bevare den oprindelige layout. Et eksempel på et kendetegn, hvis værdi har ændret sig, er skrigeørnens flugtsilhuet. Første udgaven lagde en del vægt på denne til adskillelse af de to arter (ligesom mange danske feltornitologer, at dømme efter de beskrivelser sjældenhedsudvalget modtager). Nærværende udgave udtrykker forbehold overfor dette kendetegn, fordi silhuetten let ændres på grund af stærkt slid på halespids og vingebackant.

Der er fjernet enkelte fotografier og tilføjet mange nye, så der nu er 96 tavler, som på fortrinlig vis supplerer tekst og tegninger. Det er synd, at det endnu ikke har været muligt at skaffe billeder af europæisk Lannerfalk, men så er der også noget til næste udgave.

Bogen kan varmt anbefales, også til dem som allerede har første udgave.

David Boertmann

THE BIRDWATCHER'S DICTIONARY

Peter Weaver. 155 sider, enkelte stregtegninger, paperback. T & A. D. Poyser, Calton, 1981. Pris £ 5,00.

I de seneste år har flere ordbøger, der forklarer og definerer ornitologiske begreber, set dagens lys. Dette sidste skud på stammen indeholder groft opdelt: definitioner af videnskabelige termer, slangudtryk benyttet af feltornitologer, mindre brugte engelske fuglenavne, samt navne på organisationer, projektgrupper, større bogsamlinger m.m. I fire appendices findes lister over engelske forkortelser, en gennemgang af nordamerikanske fuglenavne, et regelsæt for korrekt optræden i naturen og endelig en afkrydningsliste over de engelske og irske fuglearter. Som hjælp til forklaringerne i teksten er bogen illustreret af nogle få stregtegninger.

For læsere af engelske fugletidsskrifter synes denne ordbog ideel, især på baggrund af dens gennemgang af slangordene. Hvem ved f.eks. hvad en »marsh-cowboy«, en »banger«, eller en »acro« er for noget? (uansvarlig strandjæger, en mursejleradfærd og en *Acrocephalus*). Rart er det også at have listen over anvendte engelske forkortelser ved hånden, hvad står f.eks. BTO, ICBP, BOU, EOAC for?

Bogen synes billig, næsten halv pris af andre tilsvarende ordbøger. Dette har kun ladet sig gøre ved at korte ned i de forklarende tekster, samt ved helt at udelade fotografier.

Jeg kan kun anbefale denne dictionary til den interesserede amatørornitolog, mens de mere professionelle må henvises til mere omfattende håndbøger.

Niels-Erik Franzmann

A NEW GUIDE TO THE BIRDS OF MALTA

Joe Sultana and Charles Gauci. 207 sider, 12 helsides farveplancher, 13 s/h fotos, 18 kort samt mange stregvignetter. Udgivet af The Ornithological Society, P. O. Box 498, Valetta, Malta, 1982. Pris 6,90 maltesiske pund.

Den ornitologiske udforskning af fuglelivet på Middelhavsøen Malta er øget stærkt i det seneste tiår. Det er af stor betydning, da Malta udgør en vigtig rasteplass for trækfugle fra Europa.

Æren for denne udforskning tilfalder Maltas lille, men særdeles aktive ornitologiske forening, der blev grundlagt i 1962. Det er også denne forening, der står som udgiver af den nye guide, der samler alle oplysninger om øsamfundets fugleliv.

Resultatet er blevet en smuk bog med et indhold af meget høj kvalitet. Først gives en introduktion til de tre maltesiske øers geografi, topografi og geologi. Dernæst omtales klima, vegetation og fuglefaunaen. Af de 355 arter, der er registreret i tidens løb, er kun 13 ynglefugle, 5 sommergæster, 52 vintergæster, 112 er mere eller mindre regelmæssige trækgæster, mens de sidste 173 er sjældne eller tilfældige gæster. Ikke mindst det beskedne antal ynglefugle virker overraskende. Forklaringen skal søges i årtiers hensynsløs jagt på næsten alle fuglearter året rundt.

Så følger kapitler om den ornitologiske udforskning, naturbeskyttelse og den nye fuglebeskyttelseslov fra 1980. Den meget destruktive jagt på trækfugle, der fortsat finder sted, omtales med skøn over det årlige antal dræbte fugle. Alene for rovfuglens vedkommende drejer det sig om 5000 individer årligt.

Hovedindholdet af bogen er en gennemgang af de forekommende arter efter samme system, som vi kender fra hjemlige fuglelister. Hyppighed, træktider, yngleforekomster og ældre iagttagelser omtales. Kort over gennemmeldinger af ringmærkede fugle bringes ved flere arter.

Begge forfattere er fremtrædende medlemmer af Maltas ornitologiske forening. De har udført et meget stort og systematisk arbejde for at samle alle oplysninger om fuglelivet.

Farveplancher og vignetter er dygtigt udført af Rodney Ingram. Hverken forfattere eller tegner modtager honorar. Overskuddet fra salget af bogen går ubeskåret til beskyttelse af fuglelivet på Middelhavsøen.

Den nye håndbog er uundværlig for alle, der agter sig til Malta. Den kan købes på ovenstående adresse.

Kjeld Hansen

THE HAWAIIAN GOOSE

Kear, J. & Berger, A. J. 1980: (154 sider, 24 fotoplancher, mange figurer og stregtegninger). T. & A. D. Poyser, Calton. Pris 9 pund ind.

Hawaiigåsen, eller Nenegåsen, som den også kaldes, er temaet for denne monografi, skrevet af to af de folk, som har været engagerede i redningen af denne udryddelsestruede art.

Ved midten af dette århundrede talte bestanden af Hawaiigæs, som er endemisk for Hawaiiøerne, kun omkring 50 fugle. Tidligere var bestanden blevet estimeret til 25000 gæs, men menneskets hensynsløse udnyttelse af øerne (bl.a. jagt med skydevåben og introduktion af dyrearter, som spredtes overalt og som dels præderede på gæssene og dels ødelagde deres naturlige habitater) bevirkede, at Hawaiigæssene blev trængt. Den katastrofale bestandsudvikling var baggrunden for et intensivt opdrætsprogram af Hawaiigæs på Hawaii og på Wildfowl Trust, Slimbridge i England. Målt i gæs, som er blevet genudsat i perioden 1959 til 1978, har projektet været en succes, idet 1761 gæs opdrættet i fangenskab er blevet genudsat på Hawaii. På alle andre punkter har resultaterne imidlertid været pauvre. På trods af oprettelse af flere reservater for arten, er de forvildede, introducerede dyrearter ikke blevet decimerede i antal, og udforskningen af Hawaiigæssenes økologi i det fri har været yderst sparsom. Således har man idag kun ringe viden om, hvordan det er gået de udsatte gæs.

Monografien beskriver i detaljer, hvad man idag ved om Hawaiigæsens biologi og levested, den dramatiske bestandsudvikling og yngleprogrammet, som blev iværksat i 11. time. Bogen afsluttes med et afsnit, som diskuterer eksperimentets betydning i naturbeskyttelsen. Opdrætsprogrammet er blevet noget af en »beskyttelseslegende«, som har ansporet mange andre forsøg på at redde arter ved at opdrætte dem i fangenskab (senest f.eks. et forsøg på at genindføre Dværggås i Sverige). Monografiens forfattere er dog forsigtige i deres vurdering af eksperimentets succes. På trods af successen med udsættelsen af gæs er det tvivlsomt, om arbejdet på længere sigt vil bære frugt. De opdrættede gæs blev anderledes præget fra fødslen end de fri gæs, hvilket har forandret adfærden hos de udsatte fugle, og hvorvidt de vil blande sig med den vilde bestand er endnu uvist. Og da biotopsikringen kun er gået trægt, kan udsætningsforsøgene godt ligne lapperier. Forfatterens konklusion er, at opdræt kun bør finde sted som en allersidste løsning, og opdrættet må følges op med tilbundsående undersøgelser af artens økologi samtidig med en restaurering og beskyttelse af dens levesteder.

Bogen henvender sig nok først og fremmest til læsere, som vil have en populær indføring i, hvordan fangenskabsopdræt praktiseres, og hvilke problemer man sættes overfor i denne forbindelse. Som monografi over Hawaiigæsens biologi betragtet, bliver der

gået så meget i detaljer med de få facts, der besiddes, at læseren med en bredere interesse end netop opdrættet godt kan miste overblikket.

Jesper Madsen

WILD GEESE OF THE WORLD

Myrfyn Owen: (236 sider, 8 farveplancher og mange ill. af J. Blossom). Batsford Ltd., London, 1980. Pris ca. kr. 346.

To år efter udgivelsen af Ogilvies bog »Wild Geese« (anmeldt i DOFT 72:233, 1978) udgives endnu en bog om samme emne, endog af endnu en medarbejder fra Wildfowl Trust i England. Owens bog, som måske derfor kan synes overflødig, distancerer sig imidlertid milevidt fra Ogilvies. Hvor Ogilvie har lagt vægt på artsbeskrivelsen i traditionel forstand, benytter Owen sig af artsbeskrivelsen som en reference for en generel gennemgang af gæssenes etologi og økologi, hvor han giver en syntese af en lang række artikler (over 400 referencer). Owen, der i mange år har været blandt gåseforskningens førende eksperter, forstår at videregive dette hav af informationer i en letlæselig og overskuelig form, og bogen vil med rigt udbytte kunne læses af enhver og samtidig tjene som inspirationskilde for den fremtidige forskning.

Bogen indledes med en artsgennemgang, hvor arternes udseende, zoogeografi, vinter- og sommerbiologi samt status beskrives. Hver artsbeskrivelse er forsynet med et oversigtligt kort over artens verdensudbredelse. Det er imidlertid ærgerligt at konstatere, at kortene, som giver sig ud for at være præcise, i mange tilfælde rummer fejl, lige som der desværre er overført fejlagtige angivelser fra anden håndbogslitteratur (eksempelvis at Lysbuget Knortegås skulle yngle i Nordøstgrønland og trække passere områdets kyster i stedet for som korrekt at passere indlandsisen). Det er også beklageligt, at der mangler en del væsentlig skandinavisk og centraleuropæisk litteratur i den lange referenceliste.

Bogens absolutte force ligger i de generelle afsnit, der er disponerede som følger: Social adfærd, Bevægelser og træk, Sommerbiologi, vinterbiologi, populationsdynamik samt beskyttelse og udnyttelse. Desuden findes tre nyttige appendices over yngledata, vægte og mål for samtlige arter. I de generelle afsnit kommer Owen virkelig rundt i alle aspekter af gåseforskningen, og han viderebearbejder og syntetiserer en lang række data og når frem til mange spændende hypoteser. Jeg vil fremhæve to eksempler:

Owen fremhæver bogen igennem optimal fødesøgning som hypotese til forståelse af gæssenes økologi; han påviser således for flere arter, hvordan valg af overvintringsområder, timing af ynglesæson, fædningstræk m.v. er korrelerede til planternes vækst-

son, således at gæssene faktisk »rider« på en bølge af optimale føderessourcer, og derigennem er i stand til at balancere energibudgettet i løbet af årscyklen (for i sidste ende at forøge chancen for succesfuld ynglen). Forståelse af disse aspekter vil givetvis kunne inddrages i det fremtidige management af gåsepopulationerne og deres rasteplasser.

Det andet eksempel er Owens hypoteser om populationsdynamisk begrænsende faktorer. Han mener, at gåsepopulationernes størrelse tidligere var begrænset af føderessourcerne på overvintringspladserne. Denne tilstand er drastisk ændret idag, hvor de fleste populationer mere eller mindre er gået over på agerjord, hvor fødemængden er rigelig, og dette skifte har sandsynligvis forårsaget den fremgang, som de fleste gåsepopulationer har haft i det 20. årh. Nu er flere populationer imidlertid stagnerende, og Owen giver evidens for, at mange begrænsende faktorer idag må findes på ynglepladserne i det arktiske område, hvor føderessourcerne udnyttes maksimalt.

Bogen er gennemillustreret på glimrende vis af Joe Blossom, og farveplancherne er nogle af de bedste set i håndbogslitteratur hidtil. Blot må det konstateres, at gode flugtbilleder stadig savnes.

Bogens pris er pebret, men i betragtning af informationsmængden og præsentationen vil jeg varmt anbefale bogen, der nok er en klassiker fra udgivelsen.

Jesper Madsen

Også modtaget:

- Björn von Rosen: Samtaler med en spætmejsje. 93 sider. Svensk-Norsk Bogimport, København.
- Emil Lütken: Isfluglen. 96 sider. AV-Media. Biologiske Monografier, København 1979.
- Jon Fjeldså: Lappedykkere. 64 sider. AV-Media. Biologiske Monografier, København 1975.
- George Miksch Sutton: Bird Student. An Autobiography. 216 sider. University of Texas Press, Austin and London 1980.
- Barry W. Wilson (red.): Birds. Readings from Scientific American. 276 sider. E. H. Freeman and Company, San Francisco 1980.
- Ramin Planas Y Torres: La Casa Alta & La Volateria 1900. 268 sider. El Prat de Llobregat 1979.
- Kai Curry-Lindahl: Das große Buch vom Vogelzug. 208 sider, stort format. Paul Parey, Hamburg und Berlin, 1982. Svensk originaludgave anmeldt i DOFT 70 (1976): 75-76.